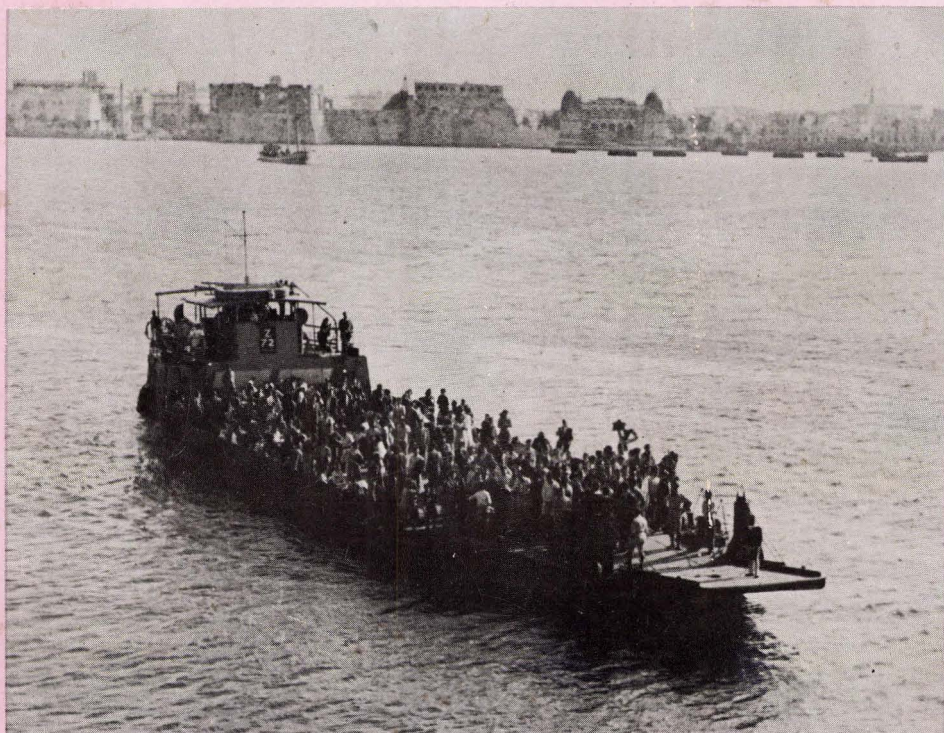

מאיר ורדי

בצאת ישראל מלוב

מרכז התרבות ליהודי לוב

ל ר ע י י ת י

שגם בלוב כמו בכל מקום אחר

היתה לי עזר כנגדי.

מאיר ורדי

בצאת ישראל מלוב

מרכז התרבות ליהודי לוב

MEIR VARDI
Betzet Israel Meloov.

כל הזכויות שמורות למחבר
ירושלים קיץ תשמ"ו

ה פ ר ק י ם

* בפתח היציאה:

עמ' 7	הקדמה מאת מר רפאל פלח, נשיא מרכז התרבות ליהודי לוב
עמ' 9	פתח דבר מאת המחבר
עמ' 11	פרק א. לך לך
עמ' 13	פרק ב. אלפיים שנה ויותר
עמ' 17	פרק ג. 1000 בסירה אחת
עמ' 23	פרק ד. "אלגר" "אדג'יר" ו"פינאלה"
עמ' 29	פרק ה. הקופות ((LE COFFE
עמ' 35	פרק ו. ואלה שמות האוניות
עמ' 39	פרק ז. עצמאות כפולה
עמ' 45	פרק ח. "רדיו הרה"
עמ' 51	פרק ט. פורטונטו
עמ' 54	פרק י. הויזה האחרונה
עמ' 60	פרק יא. אחרי ארבעים שנה

ד ב ר י ה ק ד מ ה

בקשנו ממאיר (מקס) ורדי, משפטן, דיפלומט ועכשו נשיא האגודה "דנטה אליגיירי" בירושלים שיעלה על הכתב כמה מזכרונותיו על מפעלו כשליח בלוב בשנות העליה ההמונית של הקהילה היהודית המקומית אחרי כ-2000 שנה של נוכחותה שם, ערב הכרזת עצמאות לוב תחת שלטונו של המלך אידריס-א-סנוסי בשנים 1949-1951.

מקס ורדי מוכר ויזכר כאחת הדמויות החביבות על יהדות לוב כיון שבשרשרת פעולותיו ותפקידיו כציוני פעיל שמר על אהדתו המיוחדת לקהילה הלובית ועקב מקרוב אחרי קליטתה בארץ האבות בה היא תרמה ותורמת תרומה ניכרת בכל שטחי החיים.

המרכז שלנו מתכבד להוציא לאור את הזכרונות האלה המלווים תמונות מקוריות מאותם ימים. אני מודה מקרב לב למחבר, ידיד נאמן שתמיד עונה ברצון לפניותינו אליו.

אני מביע את בטחוני שהקהילה הלובית תעריך כראוי את יזמתנו, עדות לרצוננו להמשיך ולהרחיב את הפעילות של המרכז.

רפאל פלח

נשיא מרכז התרבות ליהודי לוב

בצאת ישראל מלוב

פתח דבר

לפניכם מעט מתוך אוצר הזכרונות, הרשמים והתמונות מאותן שנים בהן, אחרי הקמת המדינה, מלאתי תפקיד בארגון העליה ההמונית של יהודי לוב. בארץ רחבת ידיים זו לא נשארו היום הרבה יתר מתריסר מבני עמנו. בסדרת השליחויות הרבות והשונות לאורך כל ימי חי, השליחות בלוב הנה עבורי הפנינה שבמרכז המחרוזת, התפקיד שחרש עמוקות בלבי וזרע בו שפע של זכרונות מרגשים.

אני תקוה שעדי ראייה ואנשים שהיה להם חלק ישיר באירועים הנזכרים כאן, ימצאו ענין בהעלאת זכרונות ורשמים מאותה תקופה כאשר אניות ישראלית פקדו מדי חודש את נמל טריפולי והפליגו ממנו אל הארץ המובטחת כשעל ספונן מאות עולים, אולם לא להם במיוחד מוקדשים דפים אלו אלא לדור הצעיר שנולד בארץ ליצאי לוב, לדור ש"לא ידע את יוסף".

ראיתי זאת כזכות גדולה להיות מעורה בעלילה מרגשת זו, העליה של עדה שלמה שבמשך דורות כה רבים, אלפי שנות צפיה, שמרה על אמונתה היהודית, על כבודה, על פשטותה חאת תחת משטרים שהיו לעיתים אכזריים ועויינים לישראל.

אביב 1949: קבוצת שדה אליהו בעמק בית שאן אפופה באור-שמש ומצפה לקיץ הלוהט שלא יאחר לבוא. רק לפני ימים מעטים חגגנו את יום העצמאות הראשון למדינה בהרמת הדגל הלאומי על גג חדר האוכל הארעי, בשירת "התקוה". בארוחה שמנה לפי מושגי הזמן (נדמה לי שאספת החברים אשרה שחיטת מספר מוגבל של תרנגולות רזות, ישר מן הלול) וב"כיף לא רגיל" בסיור של מחצית חברי הקיבוץ בגליל המשוחרר.

בימים ההם, בקר אצלי בקיבוץ ברוך דובדבני ז"ל והפציר בי להסכים - ומיד - למלא את מקומו בראש משרד העליה בטריפולי כיון שהוא, אשר מלא תפקיד זה בהצלחה רבה מתחילת השנה עם פתיחת המשרד, נקרא באורח דחוף לקבל לידי תפקיד בכיר בסוכנות היהודית בירושלים.

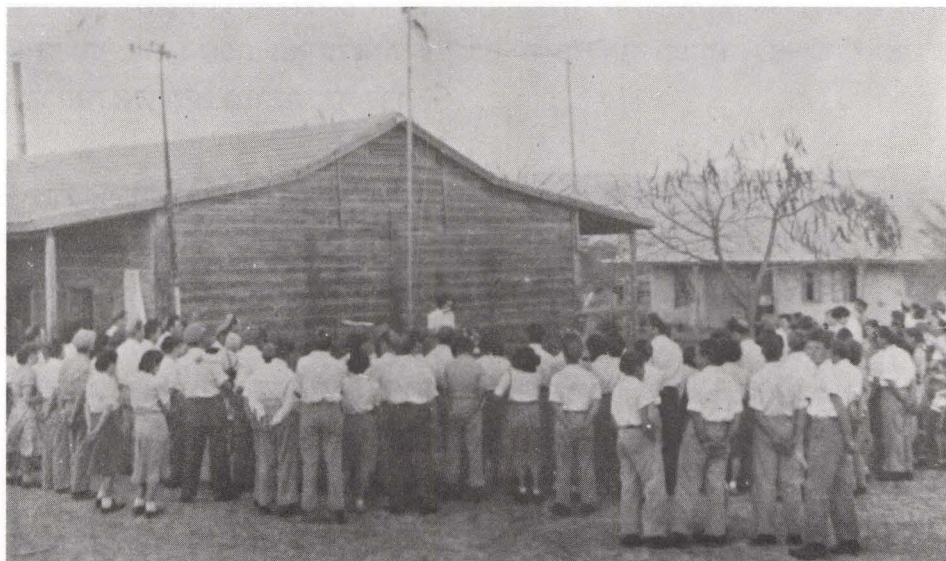
כיצד הגיע דוקא אלי ובאורח רשמי ביותר, אינני יודע. אני נוטה להניח שידיעתי את השפה האיטלקית על בוריה מילאה תפקיד לא-שולי. אולם הקריאה אלי היה נמרצת: לך לך!

בכך עמדתי באורח בלתי צפוי ופתאומי בפני אחת ההחלטות הקשות ביותר שהחיים כפו עלי: לאחר תלאות מלחמת העולם, שנות אימה והפרדת המשפחות; לאחר ימי מלחמת העצמאות ומאורעות הדמים שקדמו לה, הנה עתה, כאשר החלו השמים לחייך לנו ונפתחה לפנינו הדרך לחיים נורמליים בשלוות עמק בית שאן הפורה, קריאה נחרצת זו - לך לך - הסעירה את רוחי וגרמה למפנה בחיי.

שבועות אחדים אחרי כן הייתי בדרך ללוב עם משפחתי הקטנה, לשליחות העתידה להימשך למעלה משנתיים.

הקיבוץ שדה אליהו בימים ההם

הקיבוץ חוגג את יום העצמאות הראשון

ב. אלפיים שנה ויותר

ממרחק הזמן מאז אותו יום בסתיו 1951, בו סיימתי את שליחותי בלוב, הולכת ומתחזקת אצלי המודעות שכל אותו מבצע של "העליה הרשמית" שנמשך מתחילת שנת 1949 עד סוף 1952, במגמה להביאו לידי סיום לפני שהדלתות לחופש תסגרנה, לא היה אלא השלב האחרון של תהליך בן אלפיים שנה בתולדות התפוצה היהודית הגאה ובעלת עבר-רב תהפוכות, שהיתה נאמנה תמיד למסורת האבות.

נוכחות יהודים בלוב, חבל ארץ אפריקאי ששטחו עצום ואוכלוסייתו דלה, לוטה בערפילי הזמן, אולי קודמת לחורבן בית ראשון. על כל פנים ראיות מוסמכות שבידינו מעידות שרכחים יהודיים חשובים היו קיימים בלוב, בעיקר על יד הגבול עם מצרים, כאשר בארץ הנילוס משלה שושלת התלמיים (323-53 לפסה"נ). עוד בימי מיסד השושלת, תלמי לגוס, ראו המצרים ביהודים, הנחשבים לחקלאים ולחיילים טובים, גורם העשוי לחזק את שלטונם ואת השפעתם באזורים בגבול המערבי. אז קמו בזו אחר זו קהילות יהודיות מאורגנות היטב בקירנה, בברניקה (בנגזי של ימינו), בלבדה (ידועה בשם הלטיני של לפטיס מג'נה) ובמקומות רבים אחרים. עדויות על הנוכחות היהודית יש בלוחות חרותים, שרידי בתי כנסת ובתי קברות וגם בשמות עבריים של כפרים ונחלים שנשתמרו עד היום.

תמורות ותהפוכות לאין סוף חלו על הישוב היהודי בלוב עם העברת השלטון על חבל ארץ זה מיד ליד ומכובש לכובש. היו שהמשיכו במסורת התלמיים והעניקו ליהודים זכויות מועדפות ומעמד של תושבים או אזרחים, אולם שליטים אחרים התאכזרו להם ולא זו בלבד שמנעו מהם לימוד תורה וקיום מצוות דתם אלא שדכאו כל מרד מצדם בשפיכות דמים רבה. כן קרה שבין כיבוש לכיבוש היו ימי הפקר של מאבקים אכזריים בין המיעוטים הרבים

היושבים בלוב, ברברים וערבים, שכתוצאה מהם נשפך גם דם יהודי רב.

רבות היו התמורות שחלו במצב היהודים תחת השלטון הרומי. בימי הקיסר ספטימיוס סוורוס, יליד לוב, נהנו בני ישראל מיחס נאה, אך לעומת זאת שנות שלטון טראיינוס היו הרות אסון לישוב היהודי בקירנאיקה.

עם שקיעת האימפריה הרומית המערבית הגיעו ללוב הביזנטים, שבימי הקיסר יוסטיניאנוס הכריזו מלחמת קודש על היהודים.

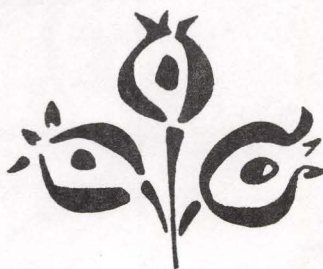
במרצת הזמן הגיעו בזה אחר זה הערבים, הספרדים והתורכים, ובדורות האחרונים האיטלקים, הגרמנים והבריטים. אלה האחרונים בעקבות המאורעות של מלחמת העולם השנייה. אולם אפילו בימי השלטון הנאור של האיטלקים (תחילתו בשנת 1911) שיהודים לובים רבים זוכרים אותם כימי זהר, עברו על המעוט היהודי רגעים קשים. עדיין זכורות היטב ההצלפות שהשליט הפאשיסטי איטלו בלבו גזר על גב אותם היהודים שסרבו לפתוח את חנויותיהם בשבת. ואיך לשכח את הסבל הנורא של קהילת בנגאזי שהוגלה לג'אדי באביב 1942 בימי נסיגה זמנית של הבריטים מחזית הגרמנים והאיטלקים? נס פורים קרה שם!

שלוש פעמים, בימי השלטון הצבאי הבריטי, התנפלו המוני ערבים, בכפרים ובטריפולי גופה, על המיעוט היהודי, הפילו קרבנות רבים, הרסו בתי כנסת ובתי מגורים ושדדו רכוש. אלפים מבני עמנו נשארו ללא קורת גג. טרם הוברר למה לא עשו האנגלים את המוטל עליהם כדי למנוע את ה"פוגרומים" או, לפחות, כדי להפסיק את שפיכות הדמים מראשיתה. החיילים הארצישראלים ששרתו ביחידות הצבא הבריטי הוחזקו, באותם הימים, בקסרקטין. ודי לחכימא ברמיזא!.

החיילים האלה היו בין הראשונים שהגיעו לטריפולי, עם האנגלים, בינואר 1943, ומיד פתחו בפעולה ציונית ענפה ורבת היקף: נפתחו הכשרות חקלאיות, קורסים ללימוד השפה העברית וארגונים חלוציים לנוער היהודי.

חיילים ושליחים מארץ ישראל זרעו על קרקע פורה. במהרה נקלט המסר בלב החם והתוסס של יהודי המקום שגם בשנים הקודמות לשחרור, הצליחו להגיע על סירות קטנות ואניות רעועות דרך תוניס, מלטה ואיטליה, לארץ המובטחת. הנוער המקומי החל להתארגן ולהתאמן בנשק להגנה עצמית. במאורעות הדמים בשנת 1948 בימי הקמת המדינה היהודית הוכיח את כוחו וגם הפיל קורבנות בשורות המוסלמים הקמים בפעם נוספת על המיעוט היהודי. ואף על פי כן פחד השכנים הערבים נפל על אחינו וזכר המאורעות האלה נשאר כצלוקת בוערת בבשרם.

אז, עם בטול אסור העליה לישראל מצד השלטונות הבריטיים לקראת סוף השנה 1948 נפתח השסתום והחל המבצע של "העליה המאורגנת" שהסתיים בסתיו 1952, כאשר הפליגה האניה הישראלית האחרונה מנמל טריפולי ועל סיפונה 400 עולים.

לפטוס מג'נה (LEPTIS MAGNA) כאן ישבו יהודים לפני 2000 שנה

לפטוס מג'נה - מושבה רומית מיושבת יהודים

יודעי דבר מספרים שמתוך כ-40,000 אלף היהודים שישבו בלוב ערב מלחמת העולם השנייה, 3,000 עלו ארצה באורח פרטיזני לפני פתיחת העליה הרשמית, לאחר הקמת מדינת ישראל.

עם ביטול איסור העליה מטעם השלטונות הבריטיים הגיעו לנמל טריפולי אניות איטלקיות (שם הראשונה "קסרטה") כשעל ספונן עולים מארצות מזרח אירופה. מאות יהודי לוב הגיעו לארץ עם האניות האלה, בחדשי מרץ-אפריל 1949. מיד אחרי כן, עם האניה "אילת", החלו הספינות הישראליות לפקוד בתדירות את נמל טריפולי ולקחת על ספונן אלפי עולים. אפשר לאמוד את מספר היהודים שעלו מלוב במבצע המאורגן על ידי מדינת ישראל בכ-33,000.

עם סיום המבצע בסתיו 1952 נשארו בלוב - וכאן יש הערכות שונות במקצת - כ-4,000 יהודים: מי מסיבה זו ומי מסיבה אחרת, מי בגלל עסקיהם או לשם שמירה על הרכוש ומי מתוך רגש כלפי הארץ בה ישבו אבותיהם ואבות אבותיהם, באשליה שעוד יתכן עתיד ליהודים במדינה מוסלמית עצמאית החברה בליגה הערבית.

עזיבתם של הנשארים נדחתה מדי יום ליום עד שהצל של קאדפי כסה את אדמת לוב שטופת האור. עם עלייתו לשלטון של הדיקטטור המטורף עוד ישבו על אדמתו כמה מאות מבני עמנו שלא הספיקו להגר לאיטליה או לעלות לארץ.

הגעתי לטריפולי עם משפחתי בסוף קיץ 1949. שבועות אחדים אחרי כן מסר לידי ברוך דובדבני ז"ל את ניהול המבצע. היו אלה ימי גאות העליה

מלוב כמו מכל ארצות תבל.

אניות נושאות דגל המדינה החדשה היו פוקדות את נמל טריפולי מדי שניים שלושה שבועות, והיו יוצאות עמוסות עולים היישר לנמל חיפה. בקצב כזה היתה יכולה שליחותי בלוב להסתיים תוך ששה או שבעה חודשים:
וחסל סדור פסח!

בצפיה להתפתחות כזו, סמוך לבואי לשם הוחלט (או לא הוחלט אלא שכך התפתחו העניינים מ אליהם מכח המשיכה של ארץ ישראל), שגם היהודים המתגוררים בכפרים הנדחים ביותר יעזבו את בתיהם וינהרו לטריפולי הבירה כי "בחפזון יצאו". אולם לא לפי התקוות התפתחו העניינים. שליחותי נמשכה למעלה משנתיים.

צילומים אחדים עליהם אני שומר כעל בבת העק ממחישים נאמנה את המציאות של אותם הימים. אלה שאני מציג כאן מראים המון משתוקקים לעליה המכונסים בככר האנדרטה לקרבנות האיטלקים במלחמת לוב משנת 1911. ההתרגשות שגרם לי מראה ההמון ההוא מתחדשת כל אימת שאני מתבונן בתמונות האלה.

כיום נגרש, ככוורת דבורים, הצטופפו, המו, רעשו האלפים, ודאי יותר מעשרת אלפים כשעיניהם מורמות אל המרפסת הקטנה כדי לזהות את פניו של ה"קונסול", שליח מדינת היהודים, כאילו גורלם מסור בידי.

צעירים טפסו על הכתלים שמסביב לככר, ישבו על הגגות כלהקות צפורים, מלאו את כל חלונות הבתים; נשים ותינוקות על זרועותיהן השמיעו תרועות שמחה; גברים חקנים מופלגים בתלבושותיהם הלבנות הרימו על מוטות וענפי עצים שלטים מנייר פשוט - כמפרשים של סירות על פני הים -

ועליהם השמות של עיירות וכפרי מוצאם שכל אחד מהם היה יכול לספר
הסטוריה יהודית בת אלפי שנים: זליתן, זאנזור, זוארה, יפרן, סרק
אלג'ומה, זאביה, כרמס, קוסבאט, מיזוראטה, ועוד ועוד.

אלה היו ימי גאות העליה: 1000 בסירה אחת!

הכל מוכן להפלגה

לקבל את פני השליח מישראל

ד. "אלגרו", "אדג'יו" ו"פינאלה"

חובבי מוסיקה קלסית יודעים ש"סונטה" פותחת על פי רוב בקצב מהיר, **אלגרו**, ואחריו בא קטע איטי, **אדג'יו**. היא מסתיימת שוב בפרק מהיר הנקרא **פינאלה**.

כפי שכבר אמרתי באתי לטריפולי כאשר העליה נגנה את הצלילים האחרונים של הקטע הראשון: כל שבועיים שלושה הגיעו האניות הישראליות מחיפה וחזרו אליה עמוסות עולים.

לא עבר זמן רב והתחילה ההאטה. מן הארץ הגיעו ידיעות על המעברות המלאות עד אפס מקום ועל מאות או אפילו אלפי חולים ונכים בין רבבות העולים. המדינה הצעירה לא היתה מסוגלת לקלוט כראוי גלים כה אדירים של עולים מכל ארצות תבל. ובעקבות הידיעות הללו לא אחרו לבוא גם הוראות נמרצות: אין להעניק אשרות עולה למועמדים נגועים במחלות. האניות התחילו לבוא בקצב אטי יותר ומספר העולים, שרב החובל היה מורשה לקחת עמו, הצטמצם בהרבה.

המוני המועמדים לעליה שזכר ה"פוגרומים" בעבר הלא רחוק היה עדיין טרי בזכרונם ושבלבם ניטעה התקוה של הגאולה הקרובה החלו לגלות סמנים של חוסר סבלנות הגובלת לעתים ביאוש.

באותם ימים שמתי לב שהכתלים החיצוניים של הבתים ב"הרה" – הרובע העממי העתיק של יהודי טריפולי – נתמלאו כתובות בגיר ובפחם וכולן באותו נוסח: "יחי המטען" או בשפה איטלקית (VIVA IL BAGAGLIO!). מימי ילדותי באיטליה ידעתי שהכתובות המוזרות ביותר מהוות השלמה מהותית לכל קיר ברחוב ולכל עץ ביערו אלא שבכתובת כזו – **יחי המטען** –

טרם נתקלתי בעבר, ובמשך חודשים רבים לא הצלחתי לפענח אותה. את בורותי לא רציתי לגלות ברבים ורק הזמן והנסיון השכילו אותי והביאוני לפתרון החידה!

עם האטת קצב העליה נאלצנו להנהיג משטר קפדני של בדיקות רפואיות של המועמדים לעליה. על הכוונת היו במיוחד שלוש מחלות הידועות לפי ראשי-תבותיהן כ"שלושת ה-ט" (itreT): **טרכומה** הנקראת בעברית גרענת, מחלת עינים נפוצה מאז ומתמיד באזור ומדבקת מאוד, **טיג'נה**, בעברית גזת, מחלת עור הגולגולת הפוגעת בעיקר בילדי בתי הספר. **טוברקולוזיס**, דהיינו שחפת, שגברים יותר מנשים סחבו אתם במשך שנים עד לזקנה. שלוש ה"ט" היו מעכבים משפחות שלמות שצפו בקוצר רוח לאשרת עולה ממני. הטפולים שנעשו אז על ידי רופאי המשרד (מומחה למחלות עינים החמן במיוחד מאיטליה) היו מיגיעים גם עבורנו. כדורי הסולפאמידים היו נבלעים תחת השגחת הרופא. בדיקות חחרות נעשו כל שבועיים. זקן אחד חולה היה מעכב לפעמים משפחה שלמה כי בני ביתו לא היו עוזבים אותו לנפשו בשום פנים ואופן.

קרה וישבתי במשרדי לחתום על האשרות כאשר בחוץ, בחצר הקטנה, עמדו משפחות שלמות בסבלנות להמתין לגזר דינן. ההוראות מירושלים, כאמור, היו חמורות ביותר, מה גם שבאותם ימים גם העליה מעיראק קבלה ממדים גדולים. מחובתי היה לבדוק בשבע עינים כל תעודה ותעודה שמא היה בתוך משפחה חולה אחד במחלה כלשהי ובמיוחד באלה שנזכרו לעיל. תעודות הרופאים האחרונות היו מונחות בערמות על שולחני ועובדי המשרד היו מתבוננים בארשת פני, זהירים לכל תנועה קלה שלי; הרי הכל היה בסדר ולמה לא מהרתי לחתום?

לא מהרתי כיון שהתעודה האחרונה המונחת לפני העידה באותיות

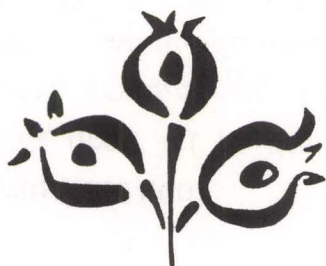
אדומות שזקן אחד היה עדיין נגוע במחלת השחפת ממנה הוא סבל כבר שנים רבות. האם היו בכלל סכויים שאי פעם יבריא?

ספק לא היה שהזקן היה פסול לעליה ומי יודע לכמה זמן. בדממה ששררה בחדר הציע אחד העובדים: **אולי תרצה לראות את כל המשפחה?** ההצעה ההיא היתה ידועה לי היטב ממקרים קודמים רבים. סרבתי בתוקף, אך לשוא: המשפחה שהמתינה בחצר הקטנה למעלה משעתיים כבר עמדה לפני בתוך החדר, כולם בשורה אחת כבמפקד צבאי: גבר חסון בעל שפם שחור, אשה נאה שענינה דומעות ולידה שבעה ילדים שעניניהם כגחלים בוערים. התעודות המעידות שלא היה בהן כל שארית של "טרכומה" היו בהחלט מיותרות. הרי גם הנסיון קובע. הסבא הנגוע בשחפת, ישב בחוץ על רצפת החצר. בתעודה הרפואית שלו תמונה שצולמה כנראה כעשרים שנה לפני כן הראתה גבר בריא ודומה בכל לבנו. סיום המחזה? נתתי מבט נוסף בשבעת הגמדים ובשלגיה הבוכיה - וחתמתי על עשרה דרכונים. פעמים קרה שיד אלמונית זייפה את חתימתי על תעודה. למניעת זיופים כאלה התחלתי להוסיף נקודות בדיו בצד הימני של החתימה. מנהג זה הפך קבע וכאשר אני חותם היום על מסמך, ולו על המחאה פשוטה, בהוסיפי את הנקודה אני נזכר בהתרגשות בימים ההם.

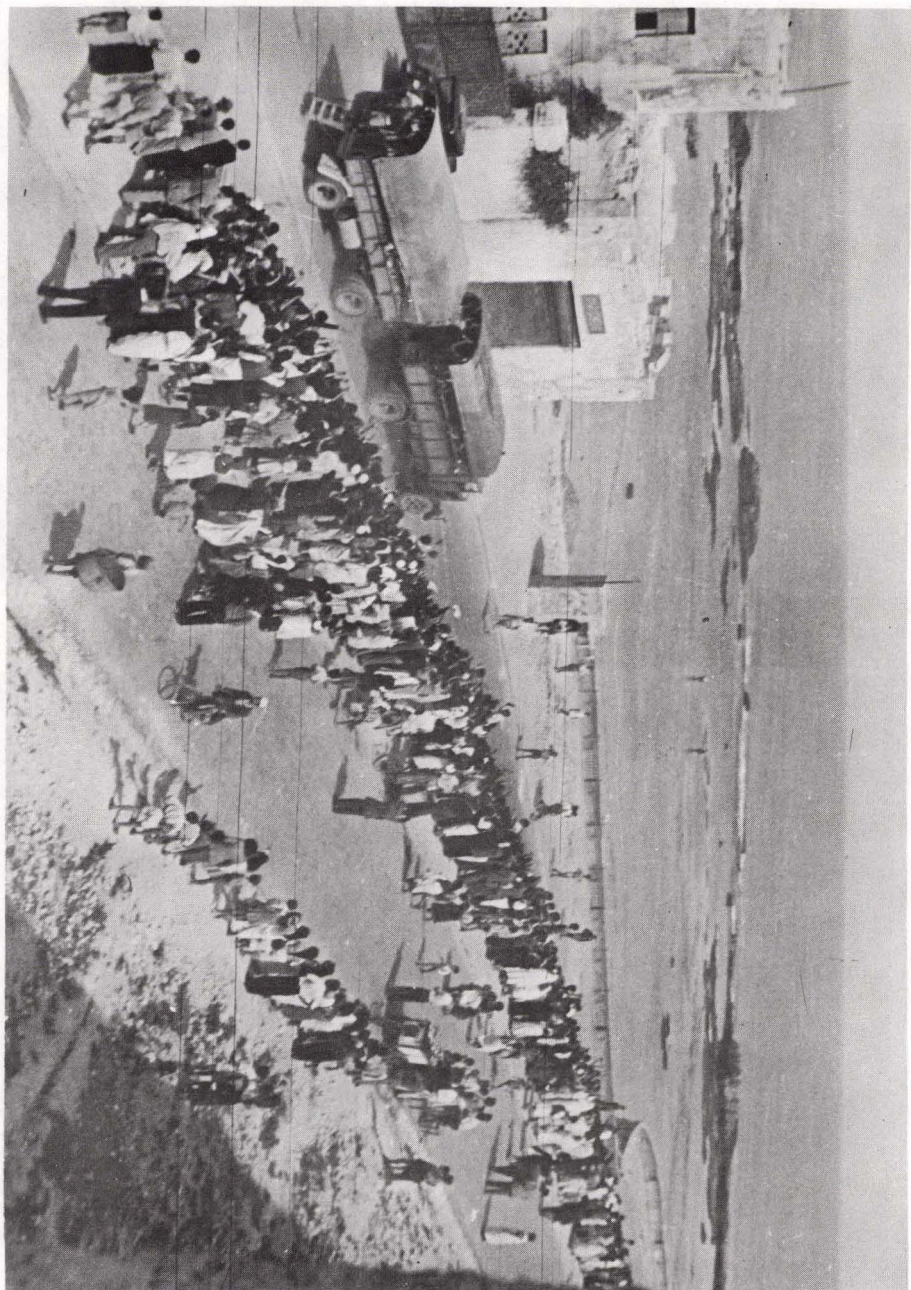
מה הקשר בין כל הדברים האלה שתארתי כאן לבין הכתובות המחרות **"יחי המטען"** שכסו את הקירות לאורך סמטאות ה"הרה"?

עליכם לדעת שכאשר כל התהליך המיגע שקדם לחתימתי על האשרה הסתיים, כשהקודקודים היו נקיים מ"טיג'נה", העינים מ"טרכומה" והראות מ"טוברכולחיס", היה יוצא נער מן המשרד ובידו פתק הממוען למשפחה המאושרת לפיו בעל המשפחה היה רשאי להביא את המטען למחסני הסוכנות.

ה"אדג'יו", הקטע האיטי שנמשך למעלה משנתיים ימים מתח את העצבים, והעמיד לבבות במבחן, בסופו של דבר הביא לארץ המובטחת למעלה מ-18,000 עולים מלוב.

תענית יוצאים רכבים מפנים

חלשים בידי גיבורים

ה"גזזת" מעכבת את העליה

ה"מטען" בו עסקתי בפרק הקודם כסמל של כמיהה לעליה היה למעשה גם חלק בלתי נפרד של מבצע הפינוי כפי שנאמר: **ברכוש גדול יצאו אבותינו ממצרים.**

מלוב יצאו אחינו ברכוש קטן ואפילו המטען המכונה "מטען כבד" לא הכיל כלי כסף וכלי זהב. בארגזים גדולים ארזו העולים בגדי חורף, שמיכות, כלי מטבח ומכשירי עבודה. מטען זה נועד להלכה ללוות את העולים, באותה אניה או, לכל המאוחר, באניה הבאה. על כל פנים העולים היו נוסעים בהרגשה שארגזיהם נמצאים בבטן האניה. בתקופה מסוימת המטען הכבד היות נשא כאוב שהעסיק אותי לא מעט. לפי ידיעות שהגיעו אלינו מן הארץ, עולים רבים השוכנים ב"מעברות", סבלו בימי החורף הקר והגשום מחוסר בגדים חמים, משום שמטענם לא הגיע, לא באניה הראשונה ולא בשניה! בדיקה במחסני הסוכנות בטרפולי אשרו את השמועות: ערמות ארגזים הצטברו שם.

שמועות הגיעו אלי שגורמים מעונינים הצליחו להעמיס על האניות את סחורותיהם כך שמטען העולים יצא נפסד. אלא שמפיצי השמועות לא היו מוכנים להעיד והבעיה הכאובה אלצה אותי לפקח אישית על הנעשה גם בשעות הלילה כאשר סבלים ערביים העלו את הארגזים לבטן האניה לקראת ההפלגה שתוכננה למחרת בשעות הצהריים.

המטען הכבד התחיל אז לזרום ובמשך חודש ימים הבעיה נפתרה.

נושא משעשע יותר היה זה של ה"מטען הקל" שהעולים היו רשאים לקחת אתם על האניה. הכנוי "בינוני" היה אולי מתאים יותר בעיקר כשמדובר

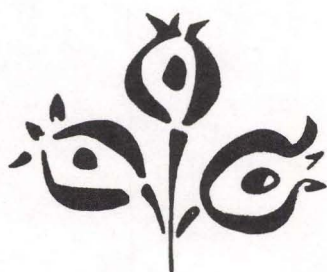
באותם הסלים העצומים בצורה של ביצה של "דינזאורוס" הידועים בשם האיטלקי COFFE (קופות - על פי התרגום). מיכלים אלה היו עשויים מחבלי קש עבים ו"ממולאים" באופן פחות או יותר סטנדרטי אך מחוכם ביותר, מעשה ידי אמן!

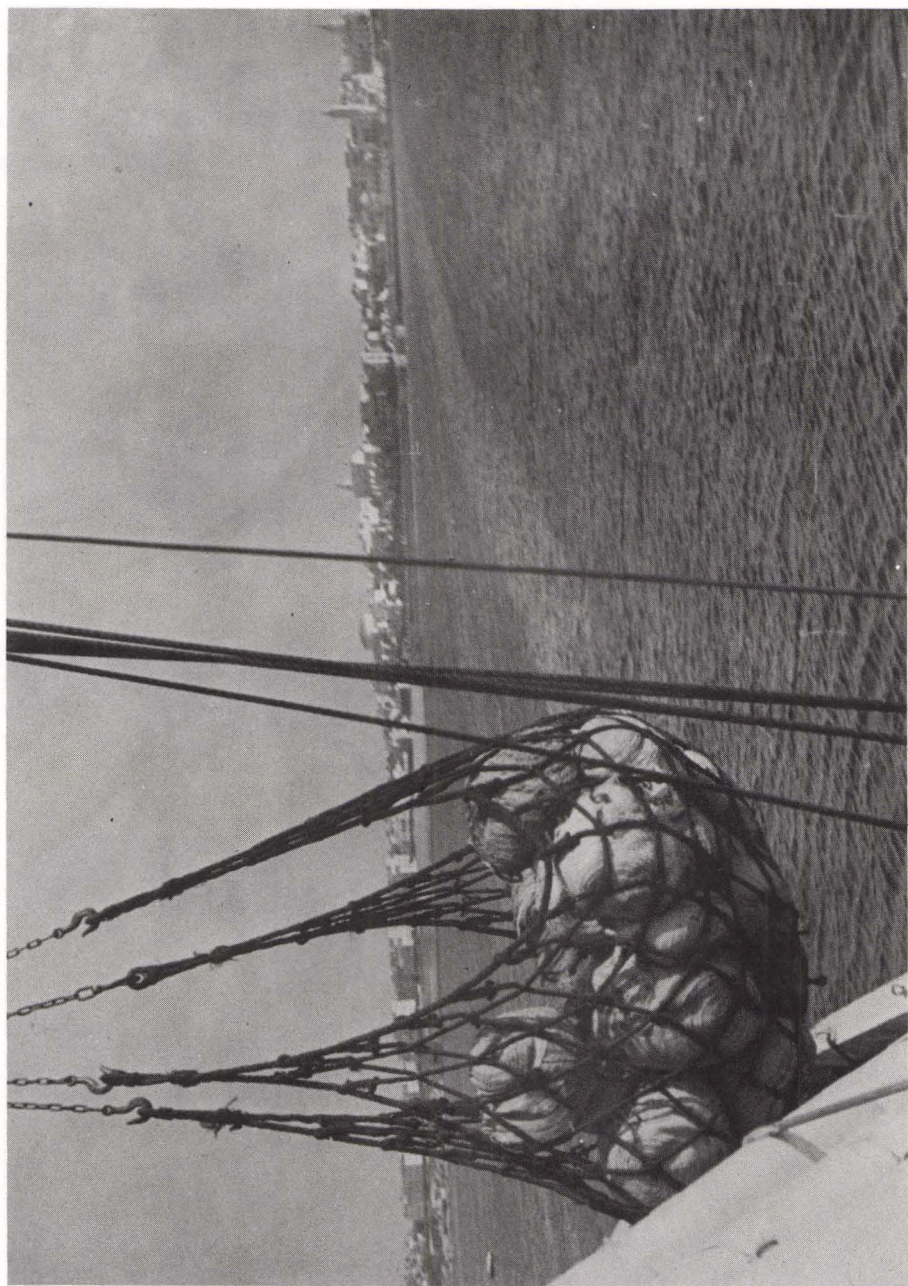
אמנות מלוי ה"קופות" לא השתייכה לאסכולה של האמנות המופשטת. אדרבא. מגמתה היתה להסיח את דעת פקחי המכס המקומיים, כאשר לא היו משוחזרים. מקרה נדיר אך אפשרי.

למרות שנכחתי עם בני ביתי בכל הפלגה והתבוננתי בטעינת המטען, עלי להודות שבמשך אותן השנים שעשיתי בלוב, לא הצלחתי - ואולי לא רציתי - לחדור לעומק הסוד של המבנה הפנימי של ה COFFE אולם ממקורות מוסמכים למדתי שמתחת לפיטם ששימש כמכסה לסל היו סמרטוטים ובדים צבעוניים שכסו רובדים אחדים של בטנים וגרעינים, ירקות מיובשים ותבלינים למיניהם ומלאי של פלפל אדום חריף בכמות העשויה להספיק לשנים אחדות לכל משפחה ממוצעת. בעטיפה רכה ועבה זו היה עומד על פי רוב מקלט רדיו חדיש או מכשיר חשמלי אחר שנקנה רק אתמול, הכל מוגן היטב מטלטולי הים גם מלמטה על ידי רובדים נוספים של עדשים אדומים, של שקדים ופיסטוקים. זה היה המקום הבטוח ביותר לשמירה על מספר תכשיטים אחדים בעלי ערך מועט אך יקרים כמזכרת העבר המשפחתי. ובתחתית הרחבה של הקופה, כמובן, שכבות נוספות של סמרטוטים, ליתר בטחון.

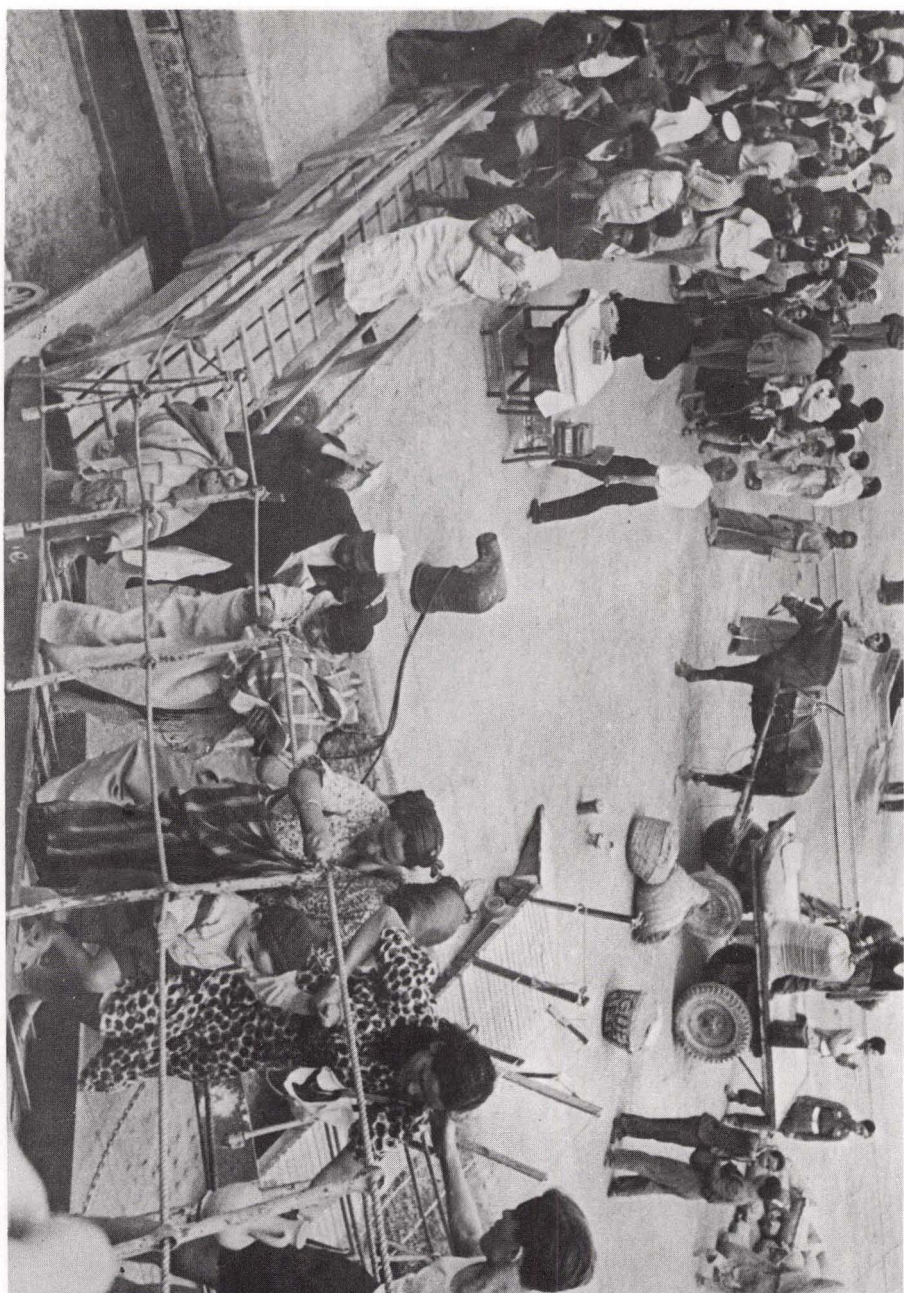
כדי להוביל את ה COFFE לנמל כ"מטען קל", היו בין העולים שויתרו על מקומם במשאיות שהסוכנות העמידה לרשותם והוציאו את כספם האחרון עבור כרכה "ספסיאל" - מקור פרנסה נאה לעגלונים הערביים שעמדו בתור לבצע את המשימה.

לא ברכוש גדול, צעירים יקרים, יצאו אבותיכם מלוב. על כל פנים
לא מבחינה חומרית. רכושם האמיתי היו כל התינוקות הנחמדים שהביאו
עמם וכן אוצר המנהגים והזכרונות מן העבר שכולם נאמנות למסורת האבות
עתיקת הימים.

המטען

ויצאו ברכוש קטן

הרכוש הגדול - הילדים

ספור חסידי מספר על יהודי הדואג שמא תפרוץ מלחמה. אומר לו חברו הטוב: למה הנך דואג? דע שבחיים יש תמיד שתי דרכי מוצא: או שהמלחמה לא תפרוץ כלל כי אז אין על מה לדאוג או שכן תפרוץ ויש שתי דרכי מוצא: שלא יגייסוך או שיגייסוך. במקרה הראשון אין מקום לדאגה במקרה השני או שישלחו אותך לחזית או שלא ישלחו אותך לחזית. אם לא ישלחו אותך למה תדאג? ואם כן ישלחו אותך לחזית או שלא תפצע או שכן תפצע. אם לא תפצע, שוב אין כל סיבה לדאוג. תפצע ואפילו קשות ישנן שתי דרכי מוצא: שתחיה או שתמות. אם תחיה אל תדאג כיון שאחריך היהודים יטפלו בך באהבה. ואם תמות או שיקברו אותך בארץ ישראל, באדמת קודש, וזהו החלום של כל יהודי כשר או שלא יקברו אותך בארץ ישראל, באדמת קודש ואז, הגד נא לי ידידי: למה תדאג מעכשו?

הומור ואמונה משתלבים תמיד בספורי החסידים ושילוב זה נותן טעם לחיים. מנותק מן האמונה, ההומור שלו הופך לסרקזם, לציניות. האמונה המנותקת מן ההומור יכולה להפוך לפנאטיזם ופטאליזם. וכאשר אני מביט אחורה אל אותן השנים אני חייב להעיד על אמינותו של אותו ספור חסידי. הרי כל אימת שהתעוררה בעיה, האניה אחרת להגיע, נוצר סבוך ביורוקראטי עם שלטונות הנמל, אחז אותנו הפחד שמא תקרית עם הערבים תסכן את ההפלגה, תמיד היתה דרך מוצא מן הסבך. למה איפוא דאגנו?

כאשר האניה עגנה בנמל והסבלים העמיסו את המטען מהר ככל האפשר, שמא לא ירצה רב החובל להפליג למחרת לפני שבטן האניה תהיה שבעה, היינו מסובים כל אותו הלילה סביב לשולחן, בחדר הצר של המשרד, עסוקים בהכנת הניירות האחרונים של כל עולה ועולה. אשה מבוגרת מן הבית הסמוך היתה נכנסת אלינו מדי שעה ובידיה סיר רותח של "חראימי", רוטב חריף

של פלפל אדום שיותר מקפה היה מסוגל להקיץ נרדמים ואף להחיות מתים. כוסית של "בוכה" (העראק המקומי) היתה אמורה לכבות את השריפה שהחראימי הציתה בגוף. אולם הדאגה שבלב היתה חזקה מכל הנוזלים האלה. כך עבר הלילה עד שבאו הבחורים ואמרו: רבותינו הגיע הזמן להעלות את המשפחות! אלא שהמשפחות היו כבר בדרך. איש לא ישן במשך כל הלילה ועכשיו מן הבתים של ה"הרה", מן הצריפים של המחנה, יצאה שיירה של משאיות, של עגלות, של הולכי רגל מכל הגילים, עולים ומלווים בהמוניהם, והפכה לתהלוכה בלתי פוסקת לאורך הכביש המוביל לכניסת הנמל. האם היה יכול עוד לקרות עכוב כלשהו? אבן הדאגה לא נגולה מלבנו עד אשר ראינו את האניה העמוסה מנתקת מגעה עם הרציף ומחליקה על פני המים כעל שולחן משוח שמן זך לעבר היציאה מן הנמל. תרועות השמחה של הנשים על ספון הספינה הטמיעו את התפרצויות הבכי של קרובותיהן המנפנות ידיהן מן הרציף.

חזרנו הביתה. נכנסתי לאמבטיה פושרת, עצמתי לרגע קט את העינים ושאלתי את עצמי בדאגה: מתי תגיע אניה נוספת? ומה יהיה שמה? קוממיות? נגבה? גלילה? עצמאות? ובעצם, למי איכפת שמה של האניה? העיקר שתבוא.

"גלילה" יוצאת

ה"נגבה" הפליגה: שבת שלום!

בנובמבר 1949, חודשים מעטים אחרי בואי לטריפולי, הצביעה העצרת הכללית של האו"ם על מתן עצמאות מדינית ללוב. ישראל צרפה את קולה למדינות שהצביעו בעד. שנתיים לפני כן, הצביע אותו פורום בינלאומי למען עצמאותה של מדינת היהודים. כנראה שהנולדים מאותם ההורים אינם מן ההכרח אחים. היום אפשר בודאות לומר שלוב גמלה לישראל רעה תחת טובה. במהרה התברר שעלינו להערך כדי להוציא מלוב את היהודי האחרון לפני התאריך הגורלי שהאו"ם קבע להוצאה אל הפועל של החלטתו: לא יאוחר מהראשון לינואר 1952, שבו תהיה לוב מדינה עצמאית לכל דבר.

למרות האטת העליה במשך השנתיים ומעלה שעשיתי בטריפולי, המשימה הושלמה כמתוכנן. פרק זה, "פינאלה" של העליה הרשמית התנהל בניצוחו של ידידי מאיר שילון שבא להחליפני בתפקיד בסתיו 1951. לא תמיד מסתיימת סימפוניה באקורדים חגיגיים. כארבע מאות עולים יצאו בחודש אב של שנת 1952. אלה היו המועמדים האחרונים לעליה ובתחילת 1953 נסגר משרד הסוכנות בטריפולי. אניות ישראליות לא פקדו עוד את הנמל. יותר מ-4,000 יהודים נשארו בכל לוב והיו בתוכם אחדים שהאמינו כי עוד תפרח הקהילה לאחר שענייה וחוליה עלו ארצה. זכור לי לפחות אחד המנהיגים הנכבדים והותיקים שחלם על שיקום הרובע היהודי, על הרחבת סמטאותיו ועל נטיעת עצים בו. מה שלא נעשה איפוא במשך דורות רבים יעשה בעתיד כאשר היהודי האחרון כבר עזב!

ארועים פוליטיים רבים התרחשו בשנים האלה, שיחות בינלאומיות, מגעים בינמעצמתיים, פעילויות של חוגים וארגונים יהודיים ולא יהודיים העשויות להשפיע על גורל המעוט היהודי בלוב העצמאית. בכל אלה לא היה לי חלק כלשהו. על כן מעולם לא אחזתני התחושה שאני "עושה הסטוריה".

ההפך היה אולי הנכון: ההסטוריה היא שעשתה אותי, שסחבה אותי בזרם הארועים. מצווה הייתי להשקיע את כל מרצי וכישורי בקדום ענין העליה על אף המכשולים בהם נתקבלתי בדרך, ולא היו מעטים בימי ה"אדג'יר" המתמשך מעבר למשוער. משום כך ראיתי כחלק מתפקידי את טפוח הקשרים, על רקע הומני ותרבותי יותר מאשר פוליטי, עם כל המגזרים של החברה ועם כל המרכיבים של השלטון באותה תקופת המעבר של לוב לעצמאות מלאה. עם הבריטים שמאחרי הפרגוד שהחזיקו ברסן הענינים החשובים; עם המנהיגות הערבית ה"מיועדת" עם שרידי ה-"אנסין רג'ים" האיטלקי שהמשיכו לתת את ה"טון" בחיי התרבות בקרב החוגים של הבורגנות העירונית ובראש וראשונה עם הקהילה היהודית, מנהיגיה ועסקניה.

המועדון הותיק "מכבי" חזר להיות פעיל, בימי שהותי בטריפולי, ושמשי לי במה נאותה למתן הרצאות בנושאים יהודיים וכלליים - מן ה"תנ"ך" ועד "דנטה". ההרצאות משכו תמיד קהל רב ומגוון, יהודי ואיטלקי.

רוב הטקסים לציון יום העצמאות התנהלו ברובע היהודי העממי ובבתי הכנסת, אולם במועדון "מכבי" ערכתי את קבלת הפנים לנציגים הרשמיים והדיפלומטיים. ההזמנה המודפסת בעברית, בערבית וגם בשפה אירופית זכתה להיענות יוצאת דופן.

למרות מעמדי כנציג מדינת ישראל הייתי תמיד אורח רצוי בטקסים שקוימו על ידי הערבים, בעיקר לרגל בקורי המלך הנדירים בטריפולי.

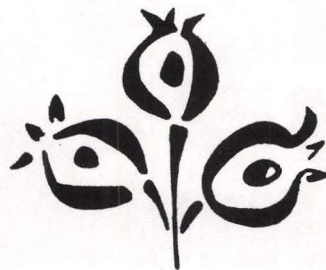
פעמיים נזדמן לי לשוחח קצרות עם המלך אדריס הראשון והאחרון: יצאתי מן המפגש הראשון מאוכזב במקצת. מול הדמות האניגמטית של השליט הממושקף לא הרגשתי את עצמי חופשי. גם הנוכחות של רוב שרי הממשלה והרקע הקודר של הדגל השחור והסהר הלבן תרמו לאיננוחות

שאחזה בי. ואילו המפגש השני היה נאה למדי וגם מאלף.

לא עלה אז כלל על דעתי שאני עומד בפני אחד מצאצאי הנביא מוחמד. אישיות דתית יותר מפוליטית, צנוע בהליכותיו, אינטגראליסט מוסלמי שלפי המסורת היה יכול לשאת 40 נשים והסתפק באחת בלבד - פטימה - לא גיליתי בדבריו כל נימה של קיצוניות נוסח חומייני. קשה היה להכיר בו את הדמות עליה למדתי בנעורי, דמות הבדוי שלחם בעז נגד הכובש האיטלקי. גם עכשיו, כאשר ניתנה לו ההזדמנות לעשות זאת, לא התנקם בשרידי המתישבים האיטלקים.

אשר להגירת היהודים התרשמתי מדבריו עמטים כי אין הוא מתנגד לה והוא אפילו רואה בה תופעה רצויה. הרי התפרצות עממית נוספת מצד הרוב המוסלמי נגד מעוט דתי, תחת מלכותו, לא היתה מוסיפה כבוד למשטרו.

הוא היה אישיות הנוטה לעטוף את עצמה באוירה של שקט ובידוד בחצרו בבנגאזי, הממעטת לתת ראיונות, המתרחקת מההמונים. אני מניח שכאשר מת בגלות, בגיל 93, מעטים בעולם ידעו על קיומו. ספק אם כזה יהיה גורלו של קדאפי.

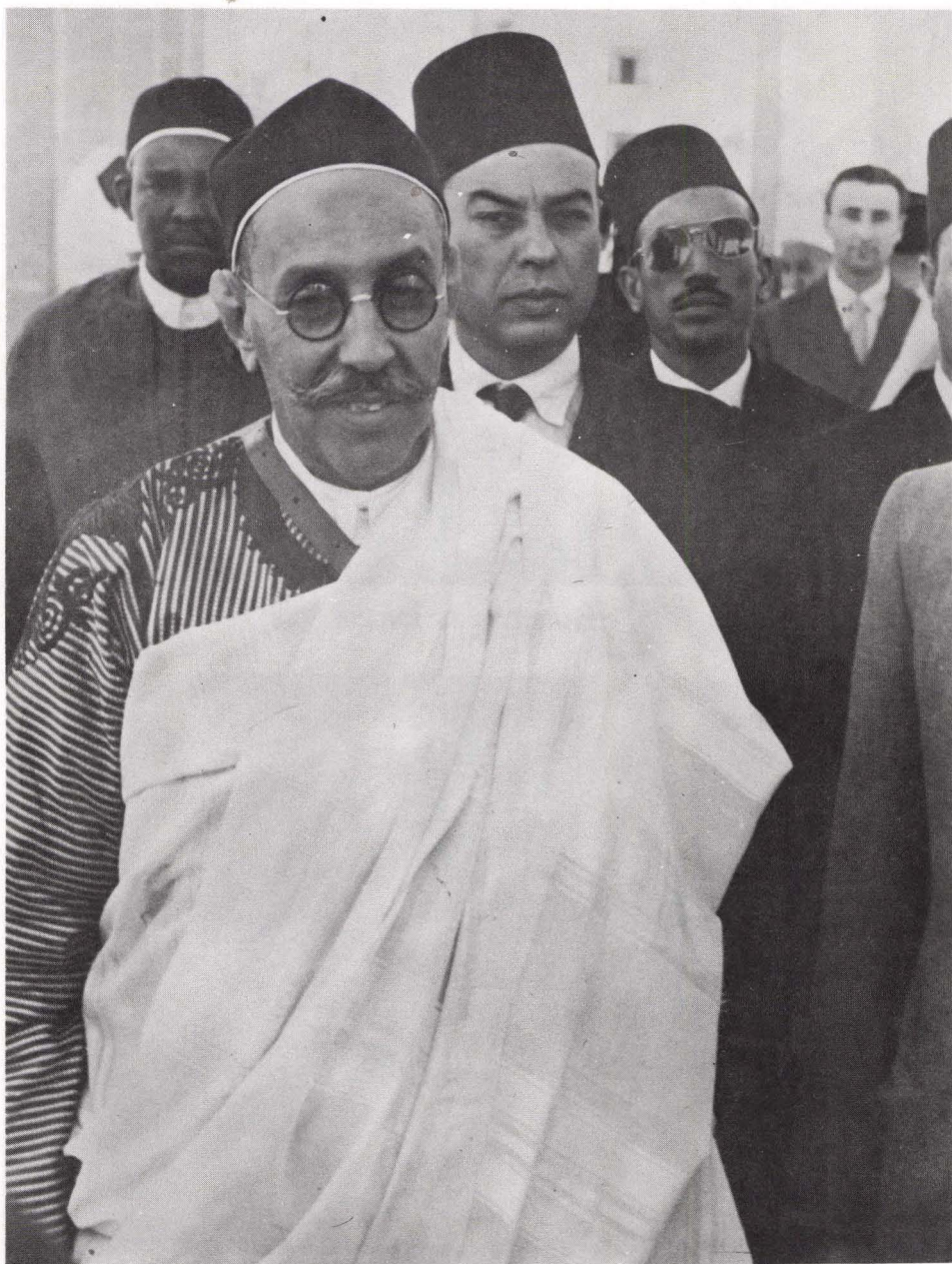

יום העצמאות במכבי: האיטלקים מגיעים

הנציב העליון

המלך אדריס הראשון והאחרון

עצמאות לוב קרבה והולכת

לחיצת יד ישראלית-ערבית

האמינות לה זכה ה"קונסול" של ישראל במיוחד בקרב תושבי ה"הרה" – הרובע היהודי – לא ידעה גבול. גורם זה סייע לא מעט להרגעת הרוחות בימי האטת קצב העליה אך לא פחות בשעת משברים בעלי אופי אחר.

פעמים קרה שחזרתי לביתי בשעות הצהריים המאוחרות, להפסקת עבודה קצרה, וכשנכנסתי לחדר המדרגות הגיעו אלי מלמעלה קולות בכי ומספד של נשים.

נסיון ממקרים קודמים דומים אמר לי מיד מה ציפה לי בהגיעי לכניסה לדירתי בקומה השניה.

הקורא הצעיר חייב לדעת מה היה באותם הימים פשר המונח "רדיו הרה". למשפחות רבות היו בנים שעלו לארץ בטרם החל המבצע של העליה הרשמית, רבים גם שירתו בצה"ל והמשפחות חיו בדאגה מתמדת שמא קרה להם אסון. הצעירים, כידוע, אינם מרבים לכתוב להורים וכאשר עברו חודש או חודשיים ולא הגיע מן הבן מכתב, הלכה שמועה ב"הרה". מקור השמועה נטולת היסוד היה בדמיונה של אשה אחת באחד הבתים, שהעבירה אותה לשכנתה בעלת האזן הקשבת והפה הגדול, וממנה הלאה מבית לבית ומסימטה לסימטה עד שהגיעה לאותה משפחה אליה לא היתה צריכה להגיע בשום פנים ואופן.

העברת השמועות בדרך זו היתה ידועה כ"רדיו הרה" וכאשר נמסרה בשורת איוב כזו, פרי הדמיון בלבד, משפחה שלמה שקעה באבל כבד. האם המסכנה בלוי קבוצת שכנות זועקות מהרה אל בית ה"קונסול" – האיש המוחזק בעיניהם כבעל קשר ישיר עם הקדוש-ברוך-הוא, יומם ולילה. אלא

שבאותו יום הקונסול אחר לחזור הביתה ודברי אשתו, שנסתה להרגיע את הנשים ולהזמין להכנס לדירה לשתות לגימת מים או משקה קל אחר, היו לשוא. אלה התעקשו לשבת שפופות על המדרגות והעלו זעקות ויללות. כאשר שמעו את צעדי המתקרבים שררה דומיה פתאומית והצעירה בין הנשים, היודעת להתבטא בעברית, הציגה בנמוס את השאלה הגורלית. תשובתי לא אחרה לבוא: הרי אם חלילה קרה אסון, המשפחה, כמקובל במדינת ישראל, היתה מקבלת מיד את הבשורה בטרם תתפשט. רק ה"קונסול" לבדו היה מצווה למסור אותה להורים או לקרובי המשפחה.

שני המשפטים האלה, הכחשה נמרצת, דיין היו כדי לשנות את כל התמונה. הלחיים יבשו מדמעות, העינים מלאו אור, היללות הפכו לתרועות שמחה וכלהקת צפורים פרוחה לה קבוצת הנשים מן העיר החדשה ונחתה שוב בסמטאות ה"הרה". כך הסתיים ה"שידור" של "רדיו הרה".

ברם, סמכותו המוסרית של שליח המדינה, אמינותו וכושר נהולו לא היו מספיקים כדי להביא את המשימה הקשה לסיומה המוצלח אלמלא כוחות נאותים של מקומיים מכל שכבות הקהילה היהודית שהיו מסייעים לו ומושיטים לו עזרתם, מי הודות לנסיון העבר, מי הודות לקשריהם עם השל-טונות ומי סתם בגלל לבם הטוב ורצונם להתנדב.

לא אזכיר שמות, לו רציתי למנותם אחד אחד הייתי מסתבך ונכשל. עמוד שלם ולא היה מספיק כדי לציין את העסקנים האלה ולו רק בעלי השמות המסתיימים ב"ינו": **סאולינו, בינו, פפינו, לילינו, זקיני** והמבין יבין! ואם הייתי מגביל את עצמי לאותו קנה-מידה בלבד הייתי חוטא כלפי רבים הראויים להזכר לטובה ובמיוחד כלפי המין ה"חלש" שהוא, מימי התנ"ך ועד היום הזה, "חזק" מאוד כאשר גורל המשפחה והאומה נמצאים בסכנה. די לציין את שמה של **אמה פולאקו** האמיצה, מנהלת בית הספר האיטלקי, מחנכת של דור שלם. אך זכורות לי היטב המורות והמדריכות

החנניות הצעירות שהרביצו תורה ועברית בקרב הנוער.

על הברכה יעמדו כל אותם הבחורים בעלי שרירים ולב שהיו מעלים בזרועותיהם זקנים חקנות על ספון האניות וכן אותם האלמונים שבימי ה"פוגרומים" של השנים הקודמות למדו היטב להשתמש בנשק ועכשיו, מבלי שהדבר יראה, שמרו מקרוב ומרחוק על העולים ועלינו שלא יאונה לאיש כל רע.

ברכה מגיעה אולי גם לכמה סבלים ערביים שתמורת סכום זעום של מל"ים (שטרות שהשלטון הצבאי הבריטי הדפיס במקומה של הלירה האיטלקית) עבדו ביום ובלילה בחריצות להטעין המטען הכבד. ומי יודע אם ביניהם לא היו כאלה שבסתר לבם ראו בצער את עזיבתם ההמונית של שכנים ותיקים?

אולם המציאות היא מציאות: מדי חודש התרוקנה ה"הרה" מתושביה היהודים, לבתים נכנסו ערבים ומן הדלתות הוסרו המזוזות.

דיעות אחרונות מן הארץ

בבית הכנסת הגדול

הדגל על המשדר

מיפקד בפתח משרד העלילה

מפעל השליחות מחזר לעתים, ובהכללה, לגנאי. לא אכניס את ראשי לתוך ענין השנוי במחלוקת. אמנם הכרתי, במרוצת השנים, שליחים רבים, בארצות שונות, ואני יכול להעיד עליהם שעבדו קשה מאד, ואם בסיום תפקידם אותו מלאו בהצלחה או שלא בהצלחה, חזרו הביתה עם מקרר ורהיטים אחדים על כך אינני מוכן להטיל בהם דופי. ודאי לא בהכללה.

אני חזרתי הביתה עם בן שלישי שהתווסף למשפחה סמוך לסיום תפקידי. רצינו לקרוא לו בשם אשר אבל במשרדי העיריה היתה עדיין קיימת רשימה של שמות שאשר בזמנו השלטון הפאשיסטי. השם אשר לא היה כמובן כלול ברשימה. אברהם, יצחק ויעקב - בתרגום איטלקי - היו כשרים בעיני פקיד העיריה אך לא אשר. הצהרתי שאשר היה אחד מבניו של יעקב אך ללא הועיל. נחקרתי על פרוש המלה "אשר" והציעו לי כל מיני חלופות בערבית ובאיטלקית. כעסתי והלכתי: עשו כרצונכם - אמרתי - אשנה את השם בישראל.

כאשר חזרתי לקבל את התעודה למדתי שבני נקרא פורטונאטו. אולם בשעת טכס הברית, שנערך לפי כל מנהגי המקום והשתתפו בו המונים, המוהל קרא את הנמול בשם אשר. שום ברית לא כרתתי עם לוב. אך כאשר חזרנו לארצנו לא בנקל עלה בידינו לשנות את הכתוב בתעודה. משך שנים היו מבטאים את שם בני "פורטונטו" ללעג ולקלס!

חודשים אחדים לפני לידת הבן שמענו שהאנגלים העלו רעיון חדש. לפי הידיעה שהגיעה אלינו התכוונו האנגלים להעביר ללוב מספר גדול של ערבים פלשתינאים. ברגשות מעורבים קבלנו את הבשורה והתכוונו לקראת הבאות. בסופו של דבר לא הגיעו לטריפולי אלא משפחות ספורות

של פקידים ערביים שעבדו ב"ברקליס בנק" בחיפה. הם נקלטו בסניף של אותו הבנק בטרופולי שם פתחתי את חשבוני האישי כאשר הגעתי ללוב. אני מודה שבפעם הראשונה שנכנסתי לבנק, נגשתי לאשנב, והבחנתי בפנים החדשות שהתווספו לאלה של הפקידים הידועים לי מקודם, הייתי נבוך. הרגשה זו חלפה מהר. שבועות מספר אחרי כן נודע לי שאשתו של אחד הפקידים הערבים היתה הרה ואותה מילדת היתה צריכה לטפל באשתי, אף היא הרה, ובאותו החודש. ותרנו על המילדת לטובת הצד השני. להם נולדה בת ולנו - בן. הקהילה היהודית לא היתה מוכנה לוותר על טקס ברית המילה בבית ה"קונסול". מאז שררה אוירה מחוייכת ביני לבין הפלשתינאי העובד בברקליס בנק וכאשר עזבתי את טריפולי וסגרתי את החשבון גם יתר הפקידים הערבים באו לאשנב ללחוץ את ידי בחמימות מופגנת. אולי היתה זו שעת כושר לכריתת ברית שלום בין ישראל לשכנותיה!

מה טוב ומה נעים בגן הילדים החדש

יותר מ-18,000 חותמות וחתימות הטבעתי במשך השנתיים האלה בתעודות הנסיעה שהמינהל הבריטי היה מנפיק ליהודים העובדים את לוב. התעודות האלה לא כללו רשיון חזרה. חתימתי הוותה אשור עליה לישראל.

ידי המאומנת עשתה את המלאכה ההיא בהסח הדעת אולם על ה"זקה" האחרונה, ביום עזיבתי את לוב, חתמתי בהתרגשות מרובה. היו בחדר עובדים אחדים. הרמנו כוסית בדומיה. על השולחן הניח מישהו עותק של העתון היומי בשפה הערבית בו, בעמוד השמור למערכת, הובע צער על עזיבתי "גם בשם התושבים הערבים".

בלילה שקדם לאותו בוקר חזר ראש הממשלה "המיועד" מחמוד מונטאסר, משליחות ממושכת בלונדון, האיש שיותר מכל אחר סייע לנו כל אימת שהיה צורך בהתערבות מלמעלה כדי להסיר מכשול כלשהו. השפה האיטלקית השגורה בפינו, כמעט באותה מידה, היתה ללא ספק אחד הגורמים שיצרו את הקשר הבלתי פורמאלי שהתגבש בינינו במשך הזמן. השיחות עם המלך אידריס שהתנהלו באמצעות מתורגמן, כפי שדרש הטקס, לא יכלו לצאת מן האפיק הצר של הרשמיות. לא כן השיחות עם מונטאסר שלא היו רבות, אך חופשיות. זכורה לי במיוחד השיחה שנהלנו באחד מימי חול המועד סוכות כאשר הסכים "לבוא לראות" באורח פרטי לגמרי את הסוכה שבנינו על גג דירתנו ב"ויא מילנו". איני זוכר איך העברתי לו את ההזמנה אך הופתעתי מאד כשהוא קבל אותה. "אושפיז" יצא דופן! הקסם של הסוכה לא השאיר אדיש אפילו מוטלמי אדוק כמותו.

העובדה שביום צאתי מלוב חזר מונטאסר מאוחר בלילה מן השליחות בחו"ל לא אפשרה לי לתכנן בקור פרידה אצלו כפי שהיה מחובתי לעשות.

רץ יצא איפוא מן המשרד אל ארמון הממשלה ובידו מכתב המביע למונטאסר תודה וצער גם יחד. תודה על הסיע שנתן לנו כל אימת שפנינו אליו במישרין או שלא במישרין וצער על שבבצר ממני להיפרד אישית.

להפתעתי הגיע אלי, שעה קלה אחר מכן, מסר טלפוני מראש הממשלה בזו הלשון: 'איני יכול לשער שתעזוב מבלי שנלחץ ידיים ולו לרגע קט בלבד, כי אני יושב בישיבת שרים'.

הגעתי למשרדו והוכנסתי לאולם ריק ממנו אפשר היה לשמוע דרך הדלת הסגורה קטעי דבור בערבית. דקות אחרי כן יצא מונטאסר, סגר את הדלת מאחוריו, ושם בעמידה, בלא כל נימה פורמאלית, נפרדנו.

זכרתי אותו לטובה, שנים אחרי כן, כאשר למדתי מן העתונות העולמית על נפילתו של מונטאסר עקב התמורות הפוליטיות שחלו בארצו ועל סופו הטראגי.

באותו יום, בשעות הצהריים, מהרנו אני ובני ביתי אל הנמל שם עגנה האניה האיטלקית שהיתה אמורה להובילנו לאיטליה על מנת להמשיך משם באניה ישראלית לארץ. לא היו באותם ימים אניות להובלת עולים.

מטען כבד לא היה לנו אך לא מעט מזוודות, חבילות וגם מגש מכסף מהודר עם הקדשה נאה שהקהילה היהודית הואילה להגיש לנו, שעה קלה לפני כן, למזכרת יקרה. כך שידינו היו מלאות חפצים והתרגשות רבה בלב.

בחפזון יצאו אבותינו ממצרים ובחפזון יצאו אנחנו מלוב למרות שאיש לא רדף אחרינו. על כן לא נקרע הים לפנינו.

כאשר כבר עמדנו על ספון האניה ונפנפנו בידיים לידידים, שם לב אחד מהם ל"חפץ חשוד" בצבע כחול שנשאר מונח על הרציף, בקצה הסולם. החשד היה מוצדק בהחלט. החפץ לא היה אלא העריסה הקטנה ובה ישן רגוע אשר, התינוק שנולד לנו בטריפולי חצי שנה לפני כן!

עשרות ידיים של מתנדבים, אותן הידיים שהעלו זקנים וזקנות לאניות העולים, היו נכונות להרים את התינוק ולהעלותו אלינו.

וכך יצאנו ברכוש גדול.

"להתראות בארץ" למוזיקת מערכות

מאיר שילון בא לסיים את המבצע

החתימה האחרונה

חסל סדור פסח: הכוס החמישי

יא. אחרי ארבעים שנה

בין תרי"ג המצוות שבתורה, מצוות "פרו ורבו" חביבה באופן מיוחד על יוצאי לוב. אף על פי שטרם מלאו את הארץ, אותם עשרות האלפים שעלו בימים ההם הפכו ברבות השנים לעדה המונה יותר ממאה אלף אזרחים נאמנים. כן ירבו.

מבלי לפגוע בכך בשום עדה אחרת איני מהסס לומר שקליטתם של יוצאי לוב הצטיינה מבחינות שונות. למרות התלאות והיסורים בהם התנסו העולים הראשונים בשיבתם ב"מעברות" בימי החורף הקרים והגשומים, קליטתם התנהלה בשקט מופתי מבלי לעורר בעיות כלשהן למדינה הצעירה הנאבקת על קיומה ועל התפתחותה. העולים מלוב מצאו את מקומם בעבודות פשוטות, במקומות שונים, כבודדים או בקבוצות, מבלי לבוא אל השלטונות בתביעות מופרזות, בלי אלימות, בלי הפגנות רעשניות. אחדים התישבו בערים או בעיירות. מקומות כמו **נתניה ובתיים** משכו את לבם, אולי בגלל הדמיון עם טריפולי והטיילת היפה שלה. רבים עבדו בבנק או במלאכות המקובלות עליהם בארץ מוצאם.

אולם תרומתם הגדולה היתה בהקמת ישובים חקלאים בכל אזורי הארץ מן הגליל ועד הנגב הדרומי, בהר ובשפלה. ההתישבות מסוג זה החלה כבר בסוף שנת 49 ובהתחלת שנות החמישים כאשר אנשי לוב, לפעמים יחד עם עולי מרוקו או קוצ'ין, תוך קשיים ראשוניים מכאיבים, הקימו מושבים חקלאיים בגליל העליון צפונה מצפת, בשפלה לא הרחק מאשדוד ומאשקלון, ודרומה מבאר שבע ופלוג'ה. יוצאי הכפרים זליתן, יפרן, עמרין, תאג'יורא, מסלאטא ומעורות הגריאן יסדו את **חצב, עלמה ודלתון, זיתן, אחיסמך, עזה, בית שקמה, שובה, פורת וכו'.**

אם עולי לוב לא הביאו עמם השכלה גבוהה לא אחרו הצעירים לשנות את התמונה הראשונה גם מבחינה זו. רבים היו המסיימים את לימודיהם התיכוניים ובכך פתחו לעצמם את הדרך להשכלה הגבוהה.

שנים אחדות לאחר סיום שליחותי בלוב, בהיותי אז בשרות משרד החוץ הישראלי, נזדמן לי לעתים להכנס לסוכנות דאר או למשרד אחר, והנה הבחנתי בפקיד אחד שמעבר לאשנב חייך לי חיוך של הכרות הדדית. אותו חיוך אמר לי מיד ובודאות שהפקיד היה איש טריפולי שהכיר את ה"קונסול" דאז. אם בימי שליחותי הממושכת בלוב ידעתי מבחנים קשים, רגעים של מרירות ומתח שבכוונה לא הזכרתי בסקירה קצרה זו, חיוך הפקיד מאחרי האשנב הזכיר לי שיצא הפסדי בשכרי: זכיתי לראות דור שני ושלישי גדל חופשי בארץ לאותם ההמונים הכמהים לגאולה עליהם השקפתי מן המרפסת הקטנה בככר האנדרטה האיטלקית כאשר התאספו שם לקבל את פני בשנת 1949. מי יודע אם הפקיד שחייך לי מעבר לאשנב לא היה אז אחד הילדים שנפנו לי בידיים בתוך ההמון המשולהב?

עברו שנים. אפשר למצוא היום את בני לוב במשרדי דאר, בישובים חקלאיים בעירות פתוח, במפעלי תעשיה, בבנין בחרושת ובצה"ל – בדרגות גבוהות; בתפקידים בכירים ברשויות המקומיות כראשי מועצות אזוריות, במועצות פועלים ובמשרות ממלכתיות, עד לכנסת ולממשלה. אולם יוצאי לוב נשארו מעל לכל אנשי – עבודה, שומרי מסורת ואזרחים נאמנים.

לבני הדור הצעיר "שלא ידע את יוסף" מוקדשים איפוא במיוחד הדפים האלה כדי שידעו **"למה יצאו אבותיהם מלוב"**.

ירושלים, קייץ תשמ"ו.

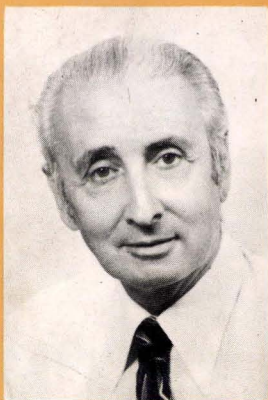

עלמה: ישוב לובי בגליל העליון

אנשי עמל מלוב

מאיר ורדי

נולד בפירנצה (איטליה) ב-1912, שנת
כבוש לוב עלידי האיטלקים. שם סיים את חוק
לימודיו כדוקטור למשפטים (1934) ולמדעי
מדינה (1937).

מילא תפקידים בכירים ביהדות ובציונות
האיטלקית: מזכיר כללי של התאחדות הקהילות
היהודיות האיטלקיות (רומא), מזכיר כללי של
הקרן הקיימת לישראל באיטליה, יו"ר בפועל
של ההסתדרות הציונית האיטלקית, ומייסד
ההכשרות הראשונות לנוער האיטלקי.

עלה ארצה בשנת 1940 והצטרף לקבוץ שדה אליהו.

אחרי השליחות בלוב שהוא מגדיר "היהלום שבכתר", החמן על ידי
משה שרת להצטרף למשרד החוץ בו היה סגן מנהל המחלקה לקשרי תרבות
ומדע ומאוחר יותר מנהל המחלקה הקונסולרית.

היה יועץ בשגרירות ישראל בבריסל ובלוקסמבורג (1956), קונסול
כללי במרסיי ובפריס (1967).

בשנת 1977 סיים את שרותו כיועץ המשרד. כתב מאמרים וספרים
בעברית ובאיטלקית. הירצה באוניברסיטאות חיפה ובר-אילן בתורת
היחסים הבינלאומיים.

היום נשיא האגודה "דנטה אליגיירי" להפצת השפה והתרבות
האיטלקית בירושלים ופעיל בתפקידים ציבוריים רבים.

